

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

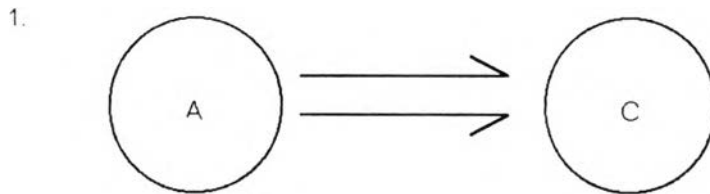
แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย

1. แบบจำลองสัมพันธภาพระหว่างแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าว
2. ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน
3. หลักจรรยาบรรณ
4. แนวคิดการตัดสินใจเชิงจริยธรรม
5. แบบจำลองการตัดสินใจกล่องของพอตเตอร์

แบบจำลองสัมพันธภาพระหว่างแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าว

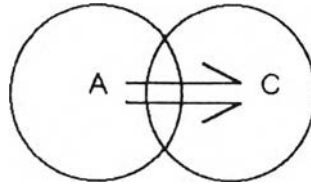
กิเบอร์และจอห์นสัน (Gieber W. & Johnson: 1961) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสัมพันธภาพของแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าว โดยนำเสนอแบบจำลองที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน แต่ละรูปแสดงถึงแนวทางที่เป็นไปได้แต่ละแนวทางในโครงสร้างของสัมพันธภาพ สัญลักษณ์ A หมายถึงแหล่งข่าว หรือผู้เป็นตัวตั้งตัวตีสัญลักษณ์ C คือ บทบาทของผู้ส่งสาร

ภาพที่ 1 แสดงบทบาทที่แยกกันระหว่างแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าว

การกระทำการสื่อสารของผู้ส่งสารทั้ง 2 ราย คือ A และ C ตามลำดับ ต่างได้เกิดขึ้นภายในวงกรอบ ซึ่งแยกออกจากกันอย่างชัดเจน โดยการทำหน้าที่ตามระบบงานขององค์การ ตามการกำหนดมอบหมายและการรับรู้บทบาท ตามความห่างไกลกันทางสังคม ตามค่านิยม การเคลื่อนไปของสารเป็นรูปแบบที่เป็นทางการ ถือว่ามีความเป็นอิสระ เป็นเอกเทศโดยสมบูรณ์ ระหว่างระบบสังคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สังคมหนึ่ง “ทำข่าว” อีกสังคมหนึ่งรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นไปตามเนื้อหาแท้ ๆ โดยมีได้สอดแทรกความคิดเห็นของตนเข้าไปด้วย ทั้งแหล่งข่าวและผู้ข่าวมีความห่างเหิน และไม่ค่อยจะได้ติดต่อใกล้ชิดกันบ่อยนัก

2.

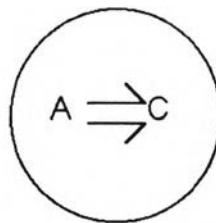

ภาพที่ 2 แสดงบทบาทของแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าวที่มีส่วนกลมกลืนกันบางส่วน

วงกรอบของ A และ C คาบเกี่ยวกัน ผู้ส่งสารทั้งสองร่วมมือกันในอันที่จะสัมฤทธิ์ผลตามบทบาทการสื่อสารของตน และส่วนหนึ่งเป็นการร่วมรับรู้ในคุณค่าของบทบาทและการกระทำในการสื่อสาร

สัมพันธภาพนี้ใกล้เคียงมากกับสิ่งที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ผู้มีส่วนร่วมร่วมมือกันและสร้างการรับรู้ร่วมกันต่อหน้าที่ของตนขึ้น ทั้งสองฝ่ายมีวัตถุประสงค์บางประการร่วมกัน ฝ่ายหนึ่งต้องการที่จะให้เรื่องราวบางอย่างปรากฏในสื่อ อีกฝ่ายหนึ่งต้องการให้ข่าวที่เสนอออกไปนั้นเป็นที่พอใจของบรรณาธิการของตน นัยยะสืบเนื่องก็คือ จะต้องมีการสูญเสียความเป็นเอกเทศบ้างในบทบาทของ C ผู้ซึ่งควรที่จะกระทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสาธารณชน ผู้มีความต้องการที่จะรู้โดยไม่มีควมลำเอียงเข้ากับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

3.

ภาพที่ 3 แสดงบทบาทของแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าวที่กลมกลืนกัน

วงกรอบสำหรับผู้ส่งสารคนหนึ่งได้ถูกซึบเข้าไป หรือมิฉะนั้นก็ถูกยึดโดยอีกคนหนึ่ง ไม่มีข้อแตกต่างเด่นชัด ทั้งในแง่การปฏิบัติงานตามบทบาทและค่านิยมต่อบทบาท ความกลมกลืนเกิดขึ้นได้เมื่อเป้าหมายของแหล่งข่าวตรงกับเป้าหมายของผู้รายงานข่าว ความกลมกลืนเป็นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งก็ได้ ทั้งคู่ต่างไม่เป็นอิสระต่อกัน นักข่าวอาจจะเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าวหรือแหล่งข่าวอาจจะรับใช้นักข่าว

แบบจำลองทั้งสามนี้ควรจะนำมาใช้ร่วมกัน เพื่อแสดงถึงช่วงระยะที่ต่อเนื่องกันไปของความสัมพันธ์ที่มีทั้งผสมผสานและกลมกลืน ซึ่งแสดงลักษณะทั่วไปของแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าวที่สัมพันธ์กันนอกเหนือไปจากวัตถุประสงค์โดยตรงจากการหาข่าวของผู้สื่อข่าว ข่าวจะถูกแสวงหาและสร้างขึ้นตามลักษณะของสัมพันธภาพของการต่อรองผลประโยชน์ของผู้มีส่วนร่วมและความต้องการของแหล่งข่าว (สวินิต ยมาภย์ และรวีวรรณ ประกอบผล, 1981: 127 – 130)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อข่าวและแหล่งข่าวอาจเปลี่ยนแปลงพลิกผันได้ตามแต่สถานการณ์ สัมพันธภาพทั้ง 3 แบบที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนแต่เกิดขึ้นได้ในการปฏิบัติงานจริงทั้งสิ้น ในกรณีที่แหล่งข่าวและผู้รายงานข่าวไม่มีความคุ้นเคยกันมาก่อน บทบาทการทำงานก็จะแยกกันอย่างเด็ดขาด ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตน แต่ถ้าเริ่มมีความสนิทสนมกันมากขึ้น ก็จะพัฒนาความสัมพันธ์ไปตามลำดับ และเมื่อเริ่มต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันให้บรรลุเป้าหมายของแต่ละฝ่าย แน่แน่นอนว่า จะต้องมามีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง

บรรทัดฐานของสื่อมวลชน (Normative Theories of Media Performance)

สุภา ศิริमानนท์ (2530: 13 – 14) ได้กล่าวถึงจริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์ว่าจะต้องเกี่ยวพันกับปัจจัย 4 ประการดังนี้คือ

1. สิทธิ (Rights)
2. เสรีภาพ (Freedom)
3. หน้าที่ (Functions)
4. ความรับผิดชอบ (Responsibility)

ทั้งสี่ปัจจัยล้วนแล้วแต่เป็นพื้นฐานของจริยธรรมทั้งสิ้น โดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มด้วยกันคือ เมื่อกล่าวถึงสิทธิก็ต้องคู่กับเสรีภาพ และหน้าที่ก็จะเกี่ยวพันกับความรับผิดชอบ

แนวคิดนี้มีที่มาจากหลักทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชนที่เป็นการศึกษาในระดับโครงสร้าง (Structure) ภาพรวมของความเป็นสื่อมวลชนนั้น ๆ และในระดับของการปฏิบัติงาน (Performance) ที่แสดงออกมาผ่านตัวบุคคลากร บรรทัดฐานจะเป็นตัวบอกถึงสิ่งที่คาดหวังหรือสิ่งที่สื่อมวลชนควรปฏิบัติ ซึ่งจะเกี่ยวกับเรื่องของการควบคุม (Control) การปกป้อง (Protection) และการกำกับดูแล (Regulation) แม้ในความเป็นจริงจะไม่มีสื่อมวลชนใดที่จะทำตามหลักการตามอุดมคติของบรรทัดฐานได้อย่างครบถ้วน แต่บรรทัดฐานจะเป็นตัวที่คอยเหนี่ยวรั้งไม่ให้สื่อตกต่ำ หรือถูกผลักดันไปในทางที่เสียหาย

บรรทัดฐานในแต่ละสังคมและยุคสมัยจะแตกต่างกันออกไป ดังนี้ (F. Siebert, 1956 อ้างถึง ใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541: 99 – 104)

1. **ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory)** ในช่วงศตวรรษที่ 16 ยุโรปปกครองด้วยระบบอำนาจนิยม ซึ่งหนังสือพิมพ์จะต้องสนับสนุนนโยบายของรัฐ และจะต้องรับใช้เพื่อความมั่นคงของรัฐ มีกลไกการควบคุมหนังสือพิมพ์ให้เป็นไปตามบรรทัดฐาน เช่น การออกใบอนุญาตให้ตีพิมพ์และการเซ็นเซอร์ เพื่อป้องกันมิให้มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

2. **ทฤษฎีอิสรภาพนิยม (Libertarian Theory)** ในยุคสมัยภูมิปัญญา (Enlightenment) ที่เน้นเรื่องการใช้เหตุผล และสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ทำให้มีการพูดถึงเสรีภาพของสื่อมวลชนเพื่อต่อต้านทฤษฎีอำนาจนิยมที่มีอยู่เดิม ภารกิจของหนังสือพิมพ์กลายเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริง ตรวจสอบรัฐบาล ขยายความบันเทิง เริ่มมีเอกชนเข้ามาเป็นเจ้าของสื่อ เพื่อตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลไปพร้อม ๆ กับตอบสนองความต้องการของสังคม

3. **ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory)** ตลาดเสรีทางความคิดขยายขอบเขตอย่างอิสระ จนเริ่มมีการวิตกกังวลว่า ใครจะเป็นผู้ตรวจสอบและควบคุมดูแลสื่อ จึงมีการเสนอว่า เสรีภาพที่ได้รับการประกันจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กับความรับผิดชอบต่อสังคม เริ่มมีการพูดถึงหลักจรรยาบรรณทางวิชาชีพ สื่อมวลชนต้องเป็นภาพตัวแทนของคนทุกกลุ่มในสังคม นำเสนอข่าวอย่างมีเนื้อหาสาระถูกต้องยุติธรรม

4. **ทฤษฎีโซเวียตอำนาจเบ็ดเสร็จ (Soviet – Totalitarian Theory)** กลุ่มประเทศสังคมนิยมในอดีตมีบรรทัดฐานสื่อมวลชนในมุมมองที่ต่างออกไป สื่อมวลชนต้องมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ความสำเร็จและการดำรงอยู่ของการปกครองแบบ “โซเวียต” สื่อจึงถูกควบคุมอย่างเข้มงวดตกอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลจากรัฐในฐานะกลไกของรัฐอย่างหนึ่ง รัฐจึงต้องเป็นเจ้าของสื่อ แต่ในปัจจุบันบรรทัดฐานนี้ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยให้มีเสรีภาพมากขึ้น เช่น ในประเทศจีนก็เริ่มมีเอกชนเข้ามาเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ได้บ้าง

5. **ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory)** จุดกำเนิดของบรรทัดฐานนี้มาจากการเริ่มให้ความสำคัญกับประเทศโลกที่ 3 ที่ยังล้าหลังและขาดแคลนทางด้านเทคโนโลยีรวมทั้งพื้นฐานทางด้านสื่อ จึงต้องพึ่งพาประเทศที่เจริญแล้ว ประเทศโลกที่ 3 จึงต้องเร่งพัฒนาประเทศในทุกด้าน แก้ไขปัญหาเร่งด่วน สร้างความมั่นคง บรรทัดฐานในทฤษฎีนี้จึงประยุกต์เอาเสรีภาพในทฤษฎีอิสรภาพนิยมจากแบบปัจเจกบุคคลมาเป็นเสรีภาพของส่วนรวม และจากความรับผิดชอบต่อสังคมมาเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สื่อมวลชนต้องเข้าร่วมในงานพัฒนาประเทศ ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านและวัฒนธรรมภาษาของตน เป็นการประสานทั้งเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อสังคมไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา (McQuail, 1987 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541: 109 – 110)

6. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบการมีส่วนร่วมของสื่อ (Democratic-

Participant Media Theory) เป็นยุคของการนำเสนอหลักการใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่จริง จากการใช้บรรทัดฐานแบบเดิม เน้นการสื่อสารในแนวนอน (Horizontal) มากกว่าในแนวตั้ง (Vertical) พยายามต่อต้านปรากฏการณ์ที่เอกชนผูกขาดการเป็นเจ้าของสื่อ (Monopolization) และการนำสื่อไปใช้เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ (Commercialization) มากเกินไป ตลอดจนการใช้อำนาจแบบรวมศูนย์ของรัฐ ในยุคนี้สื่อกระจายเสียงถือกำเนิดขึ้น และมีอิทธิพลต่อคนหนุ่มมาก องค์การทางด้านสื่อวางตัวอยู่เหนือประชาชน (Elitist) ทำตัวเป็นผู้ที่รู้ดีกว่า (Paternalist) โอนเอียงตามศูนย์อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ขาดหลักการ บรรทัดฐานตามทฤษฎีนี้จึงหันมาหาผลประโยชน์ และความต้องการของประชาชน ปฏิเสธการใช้มืออาชีพและอุปกรณ์ราคาแพง แต่เน้นความสามารถของชุมชนแทน ตลอดจนการโต้ตอบแบบสองทาง (Interactive) ก็จะเข้ามาแทนการสื่อสารทางเดียวแบบในอดีต

อย่างไรก็ตาม ได้มีการนำทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชนมาอธิบายความเป็นไปของสื่อตามยุคสมัยและสังคมที่ต่างกันออกไป สำหรับในประเทศไทยก็มีบรรทัดฐานที่เปลี่ยนแปลงและผสมกลมกลืนกันเช่นกัน อาทิ ในอดีตเมื่อมีการปฏิวัติรัฐประหาร สื่อก็จะถูกควบคุมโดยรัฐอย่างเด็ดขาด หรือแม้กระทั่งในปัจจุบันก็ยังมีคงมีความพยายามในการควบคุมสื่อจากรัฐให้เห็นอยู่เช่นเคย พร้อมกับการเข้ามามีบทบาทของพวกทุนนิยมที่เป็นเจ้าของกิจการสื่อต่าง ๆ รวมทั้งยังคงมีการกระตุ้นเตือนให้ผู้สื่อข่าวรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่อยู่เสมอ ไม่เว้นแม้แต่การเรียกร้องสิทธิประชาธิปไตยอันพึงมีตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของสื่อมากขึ้น

บรรทัดฐานของสื่อมวลชนทุกยุคทุกสังคมมักจะถูกทำลายด้วยปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ทำให้ภาพแห่งอุดมคติยากที่จะเป็นจริงในทางปฏิบัติ บรรทัดฐานจึงต้องถูกผลักดันให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปอย่างไม่วันหยุดนิ่ง ในส่วนของหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณที่ถูกกำหนดขึ้นเป็นบรรทัดฐานให้ผู้สื่อข่าวยึดถือปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ย่อมไม่อาจเท่าทันความซับซ้อนของผลประโยชน์หลากหลายรูปแบบในปัจจุบัน การหมั่นตรวจสอบ เสนอแนะ และถกเถียงถึงประเด็นปัญหาต่าง ๆ จึงเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยจุดรั้งไม่ให้หลงเข้าไปในทางที่ผิด โดยลึมนึกถึงสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อที่แท้จริง

จรรยาบรรณ

สิ่งที่คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงเมื่อเกิดปัญหาเรื่องจริยธรรมของนักข่าว ก็คือ สมาคมทางวิชาชีพที่ถูกคาดหวังถึงบทบาทหน้าที่ในการควบคุมดูแลสมาชิกนักข่าว ผ่านทาง

ข้อกำหนดหรือจรรยาบรรณซึ่งตราขึ้นเหมือนบัญญัติหรือหลักการอันศักดิ์สิทธิ์ที่พึงยึดถือปฏิบัติกัน เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อพูดถึงหลักจรรยาบรรณ นักข่าวมักจะนึกถึงจรรยาบรรณของสมาคมวิชาชีพ หนังสือพิมพ์ เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ และสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นเพราะนักหนังสือพิมพ์ต้องผ่านการต่อสู้อันยาวนานทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ต่างจากสื่อโทรทัศน์ที่ถือกำเนิดขึ้นภายหลัง และมีบทบาทในด้านการให้ความบันเทิงมากกว่า ความเข้มข้นทางจริยธรรมที่สะท้อนออกมาจึงมีให้เห็นในสื่อหนังสือพิมพ์มากกว่าสื่อโทรทัศน์ รวมไปถึงหลักจรรยาบรรณที่น้อยคนนักจะทราบว่า มีหลักจรรยาบรรณสำหรับนักข่าววิทยุโทรทัศน์อยู่ด้วยเช่นกัน เพราะนักข่าวโทรทัศน์มักจะอนุมานเอาหลักจรรยาบรรณของหนังสือพิมพ์มาอ้างอิง แต่ในความเป็นจริงแล้วในรายละเอียดปลีกย่อยย่อมมีบริบทต่าง ๆ ที่ไม่อาจนำหลักการเดียวกันมาใช้พิจารณาร่วมกันได้ สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่ต้องอาศัยการลงทุนสูง โดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยีการผลิต ดังนั้น โอกาสที่ผู้สื่อข่าวโทรทัศน์จะเผชิญกับผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่มีผู้เสนอเข้ามา เพื่อแลกกับการได้มีโอกาสปรากฏผลงานผ่านสื่อโทรทัศน์จึงย่อมสูงตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม หลักจรรยาบรรณที่กำหนดไว้สำหรับวิชาชีพสื่อสารมวลชนและนักข่าวโทรทัศน์ในหมวดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผลประโยชน์ที่พอจะประมวลได้มีดังนี้

1. ยกร่างจรรยาบรรณของกรมประชาสัมพันธ์ (มิถุนายน 2541)

หมวดที่ 1 หลักปรัชญาพื้นฐานของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนด้าน

วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ที่ดีในสังคมประชาธิปไตย

ข้อ 11 ปฏิเสธผลประโยชน์ใด ๆ ที่มีขอบ อันจะก่อให้เกิดความสงสัยในเสรีภาพของการประกอบอาชีพ หรือทำให้เกิดการครอบงำทางความคิดในการทำหน้าที่สื่อสารมวลชน

หมวดที่ 4 จรรยาบรรณ (Code of Ethics)

ข้อ 1 มีความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ ไม่รับสินบน หรือสินจ้างรางวัล ไม่ใช่อำนาจหน้าที่ของความเป็นสื่อมวลชนเพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือพวกพ้อง การแสวงหาข่าวต้องดำเนินการด้วยความซื่อสัตย์ ถูกต้องตามกฎหมาย (ปิยกุล เล่าวัณยศิริ, 2541: 50)

2. จรรยาบรรณนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ.2538 ของสมาคมนักวิทยุ

โทรทัศน์แห่งประเทศไทย

หมวด 2 จรรยาบรรณในการเสนอข่าว

ข้อ 15 พึงละเว้นการรับอามิสสินจ้างใด ๆ ให้ทำการละเว้นการกระทำเกี่ยวกับการเสนออย่างตรงไปตรงมา (คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541: 190)

3. หลักจรรยาบรรณของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 (มิถุนายน 2542)

แนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานข่าว

ข้อ 1 ต้องมีความซื่อสัตย์ในการประกอบวิชาชีพ ไม่ใช่อำนาจหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตน

ข้อ 2 ไม่เรียกร้อง หรือรับผลประโยชน์ใด ๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติงานในหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชน

ข้อ 3 ไม่รับสินบน อามิสสินจ้าง ไม่ว่าจะเงิน ทอง หุ่น หรือของมีค่า

ข้อ 4 การเดินทางไปต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ โดยแหล่งข่าวเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ ต้องเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ในการทำข่าว และต้องได้รับอนุมัติจากผู้จัดการฝ่ายข่าว

ข้อ 5 การรับเลี้ยงอาหาร หรือสังสรรค์กับแหล่งข่าว จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมไม่พร่ำเพรื่อและต้องเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ในการทำงานข่าว ทั้งนี้ ให้แจ้งบรรณาธิการที่รับผิดชอบ หรือหัวหน้างานทราบก่อนทุกครั้ง

ข้อ 6 งานเลี้ยงขอบคุณสื่อมวลชน อาจไปร่วมได้เพื่อการทำงานข่าว และหากมีการจับสลากชิงรางวัล มูลค่าสิ่งของต้องไม่สูงมาก หรือส่อเจตนาเป็นการให้สินบน

ข้อ 7 ของชำร่วย หรือของที่ระลึกเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งแหล่งข่าวจัดไว้ให้สื่อมวลชนโดยรวม เพื่อแสดงไมตรีจิต อาจรับได้หากมีมูลค่าไม่มาก (ไม่เกิน 500 บาท) เช่น สมุดจดข่าว สมุดโน้ต ดินสอ หรือปากกา ในการปฏิเสธให้กระทำโดยสุภาพ

ข้อ 8 ของขวัญในเทศกาลพิเศษ เช่น เทศกาลปีใหม่ ให้ถือปฏิบัติดังนี้

8.1 ของที่เก็บไว้ได้โดยไม่เน่าเสีย ให้นำเข้ากองกลาง ในความรับผิดชอบของธุรการข่าวเพื่อแจกจ่ายให้ส่วนต่าง ๆ ตามความเหมาะสม หรือนำมาประมูลในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน แล้วนำเงินที่ได้ไปบริจาคองค์กรการกุศลต่อไป

8.2 ของที่เก็บไว้ไม่ได้ เช่น ผลไม้ ให้นำเข้ากองกลาง เพื่อแจกจ่ายกันตามความเหมาะสม

ข้อ 9 ต้องไม่เป็นที่ปรึกษา กรรมการ หรือประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานใด ๆ ไม่ว่าจะหน่วยงานราชการ องค์กรธุรกิจเอกชน เว้นแต่เพื่อการกุศล หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่ทั้งนี้จะต้องได้รับอนุมัติจากผู้จัดการฝ่าย / กรรมการผู้จัดการก่อนทุกครั้ง

ข้อ 10 ต้องไม่ทำงานพิเศษโดยได้รับค่าจ้างหรือเงินเดือนตอบแทน ในกรณีที่อาจเกิดความเสียหายกับงานที่รับผิดชอบ หรืองานนั้นมีผลประโยชน์ขัดกับผลประโยชน์ของบริษัท (Conflict of Interest)

จริยธรรมของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายข่าวช่อง 7 สี

ข้อ 2 ผู้ปฏิบัติงานข่าวช่อง 7 สี ต้องไม่อดอ้างหรืออาศัยตำแหน่งหน้าที่ เรียกร้องสิทธิหรือผลประโยชน์ใด ๆ ที่มีขอบ

ข้อ 3 ผู้ปฏิบัติงานข่าวช่อง 7 สี ต้องไม่รับอามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์ใด ๆ ในการปฏิบัติงานข่าว

4. จรรยาบรรณวิชาชีพข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

ข้อ 2 ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับแหล่งข่าว โดยยึดความเป็นวิชาชีพ หลีกเลี่ยงความสัมพันธ์อันผิดปกติและเกินพอดีกับแหล่งข่าว ซึ่งจะก่อให้เกิดข้อสงสัย หรืออาจจะมีผลกระทบต่อการเสนอข่าว

ข้อ 3 ต้องปฏิบัติงานข่าวด้วยความซื่อสัตย์และมีความสุจริตใจ ไม่รับหรือเรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างในรูปแบบใด ๆ ไม่ว่าจะพิสูจน์ได้หรือไม่ว่า มีผลต่อการนำเสนอข่าวในขณะนั้นก็ตาม อันได้แก่

3.1 เงินหรือสิ่งของมีค่า หรือนั้นไม่ว่าจำนวนใดก็ตาม

3.2 การร่วมงานเลี้ยง งานสังสรรค์ งานขอบคุณสื่อมวลชนที่เอกชน หน่วยงานราชการ นักการเมือง จัดขึ้นโดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ ในกรณีที่จะต้องไปร่วมงาน เพราะเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติหน้าที่ ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานข่าว เช่น ไม่ร่วมการจับฉลากของขวัญ ของรางวัล

3.3 การใช้ข้อมูลและความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวหาผลประโยชน์ส่วนตัว เช่น การเล่นหุ้นในลักษณะเก็งกำไร

3.4 อภิสิทธิ์และสิทธิพิเศษทุกรูปแบบ

3.5 ผลประโยชน์ที่ค้ำนึ่งถึงได้ในอนาคต

3.6 การพาไปพักผ่อนหรือเที่ยวในสถานบันเทิง

3.7 ในกรณีมีค่าเชิญเดินทางภายในประเทศ ต่างจังหวัด หรือต่างประเทศจากบริษัทห้างร้านและหน่วยงานราชการ พรรคการเมือง ให้แจ้งแก่ผู้บังคับบัญชาและกองบรรณาธิการถึงแม้จะมีการระบุชื่อ

3.8 ในกรณีที่ผู้สื่อข่าวมีการเลี้ยงงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานวันเกิด ควรพิจารณาเป็นพิเศษว่าสมควรหรือไม่ที่จะเชิญแหล่งข่าว นักการเมือง นักธุรกิจ ชำราชากรระดับสูง มาร่วมงาน และให้แจ้งแก่ผู้บังคับบัญชา

ข้อ 5 ห้ามการมีส่วนในกิจกรรมการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งการมีบทบาทโดยตรงกับกลุ่มผลประโยชน์, กลุ่มผลักดันและกลุ่มเอ็นจีโอ

หลักจรรยาบรรณจากกรมประชาสัมพันธ์และสมาคมนักวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย เป็นเพียงข้อกำหนดกว้าง ๆ ที่ต้องอาศัยการตีความในรายละเอียดเป็นกรณีไป แต่จรรยาบรรณของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 และสถานีโทรทัศน์ไอทีวีต่างก็ให้ความสำคัญกับเรื่องผลประโยชน์อยู่ไม่น้อยมีการระบุรายละเอียดถึงรูปแบบและวิธีการจัดการผลประโยชน์ที่แหล่งข่าวเสนอให้ นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่สะท้อนให้เห็นในหลักจรรยาบรรณของหน่วยงานต่าง ๆ ก็คือ การที่ผู้ปฏิบัติงานข่าว จะต้องเป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของใคร และควรเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้น้อยที่สุด

อย่างไรก็ตาม เอ็ดมันด์ บี. แลมเบธ (สุกัญญา สุตบรรทัด อ้างถึงใน Edmund B. Lambeth, 1986: 75-76) ได้วิจารณ์หลักจรรยาบรรณต่าง ๆ ว่า เป็นเพียงข้อกำหนดกว้าง ๆ ที่ไม่เฉพาะเจาะจง จัดทำขึ้นเพื่อเป้าหมายทางการประชาสัมพันธ์ เป็นเพียงสิ่งโก้หรูทางวิชาชีพที่จอมปลอม เพราะไม่ได้ใช้บังคับครอบคลุมไปถึงเจ้าของสถานีโทรทัศน์หรือเจ้าของสำนักพิมพ์ จึงไม่เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่แท้จริง จรรยาบรรณยังเป็นเพียงข้อกำหนดทางความฝันที่บริสุทธิ์เกินไปไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และไม่ได้ใช้บังคับอย่างจริงจังจึงไม่มีผู้ปฏิบัติตาม

แลมเบธเห็นว่า หัวใจของจรรยาบรรณไม่สามารถเขียนขึ้นมาได้เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ในใจของนักข่าวแต่ละคนว่า จะรู้จักผิดชอบชั่วดีหรือไม่ และรู้จักที่จะใช้หลักการที่ยึดถือตรวจสอบสภาพความเป็นจริงที่แท้จริงและเกิดขึ้นใหม่ได้ด้วยตนเองหรือไม่ เพราะนักข่าวก็เป็นเพียงมนุษย์ธรรมดาไม่ใช่บุคคลพิเศษที่จะไม่มีทางทำผิดได้ เช่นเดียวกับหลักภูมิธรรมของที่นำเอาหลักการทางพุทธศาสนามาใช้อธิบายกลไกทางวิชาชีพสื่อมวลชน

“ ภูมิธรรม เป็นศัพท์ที่ลึกซึ้ง ไม่สามารถใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษมาแทนได้อย่างตรงตัว ในที่นี้ขออธิบายว่า ภูมิธรรมหมายถึงกระบวนการสั่งสมความรู้ที่ดีชั่ว กระทั่งก่อให้เกิดจิตสำนึกบนฐานคุณธรรมที่สร้างปัญญาในการจำแนกความดีชั่ว โดยมีธรรมะเป็นภูมิคุ้มกันมิให้หลงไปในทางชั่ว ”

พิทยา ว่องกุล (2542: 67)

พินิจยามองว่า นักข่าวก็คือมนุษย์คนหนึ่งที่ยังยึดติดอยู่กับกิเลสหรือความอยาก โดยเฉพาะในยุคที่สังคมยึดเอาเงินตราเป็นใหญ่ นักข่าวย่อมต้องหลงประพฤตินในทางที่ไม่ถูกไม่ควร จึงมีการบัญญัติทั้งหลักจรรยาบรรณ หลักจริยธรรม และกฎหมายขึ้นมาใช้ควบคุมเมื่อเกิดกรณีปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้น กฎต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงมาตรวัดตามลักษณะของสังคมอันดีที่ควรจะมี แต่ในความเป็นจริงแล้ว สื่อมวลชนก็ยังไม่สามารถตรวจสอบควบคุมกันเองให้เป็นไปตามหลักต่าง ๆ ที่บัญญัติขึ้นได้ สิ่งที่สื่อมวลชนยังขาดอยู่ก็คือจิตสำนึกที่แท้จริงของการรู้สึกผิดชอบชั่วดีตามหลักภูมิธรรม ซึ่งเป็นการใช้แนวพุทธศาสนามาใช้สร้างคุณธรรมแก่นักข่าว สิ่งที่สื่อมวลชนไทยพึงกระทำก็คือการสร้างฐานภูมิธรรมให้เป็นปึกแผ่น ไม่ใช่การนำเอาหลักการแนวคิดมาจากประเทศตะวันตก หรือมุ่งแข่งขันกันเพื่อแสวงหากำไรแต่เพียงอย่างเดียว

การตัดสินใจเชิงจริยธรรม

การมีจริยธรรมในการรายงานข่าว ไม่ใช่แค่การตัดสินใจระหว่าง สิ่งที่ถูกและผิดเท่านั้น แต่ผู้สื่อข่าวต้องเผชิญกับความลำบากใจที่ยากและซับซ้อน การตัดสินใจเชิงจริยธรรมเป็นการพัฒนาการกระทำที่เป็นที่ยอมรับได้ และเลือกที่จะปฏิบัติตามนั้น โดยจะต้องพิจารณาผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ ด้วย การตัดสินใจนี้จะต้องอยู่บนหลักของหน้าที่ที่นักข่าวพึงมีต่อสาธารณะ และต้องมีการอ้างเหตุผลที่เหมาะสม สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนถึงกระบวนการทั้งหมดว่า ตัดสินใจอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

การตัดสินใจเชิงจริยธรรมจะทำให้เกิดคุณค่าต่าง ๆ ในข่าว เช่น การรายงานความจริง เพื่อตอบสนองสาธารณะและปกป้องสิทธิส่วนบุคคล แท้ที่จริงแล้ว การตัดสินใจเชิงจริยธรรมเป็นหลักพื้นฐานของการรายงานข่าวในทุกวันนี้ การเขียนข่าว การบรรณาธิการข่าว และการถ่ายภาพ ไม่ได้เป็นเพียงแค่ทักษะของการทำงาน แต่ยังต้องอาศัยศิลปะของการตัดสินใจที่ดี การตัดสินใจเชิงจริยธรรมเป็นงานที่ทำทนาย สามารถสอน เรียนรู้ และพัฒนาได้ ทั้งนี้ จะต้องฝึกฝนและปฏิบัติอยู่เป็นประจำ (Black และคณะ, 1995: 39 – 41)

แบบจำลองกล่องของพอตเตอร์ (The Potter Box Model) (Patterson and Wilkins, 1998: 98-99)

ดร. ราล์ฟ บี พอตเตอร์ (Dr. Ralph B. Potter) Harvard Divinity School ได้คิดแบบของการตัดสินใจเชิงจริยธรรม โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนด้วยกันคือ

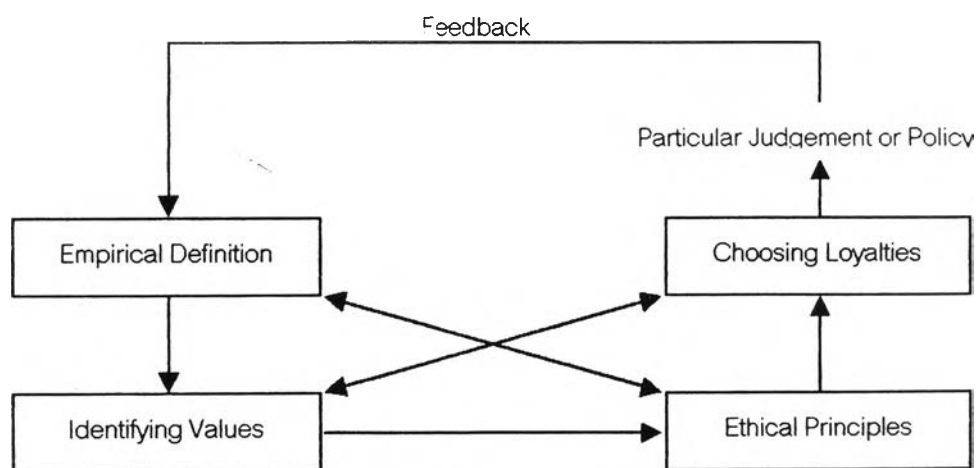

ภาพที่ 4 แสดงแบบจำลองกล่องของพอตเตอร์

การตัดสินใจเชิงจริยธรรม 4 ขั้นตอนของพอตเตอร์ประกอบด้วย

1. **ข้อเท็จจริง (Facts)** การทำความเข้าใจกับข้อเท็จจริงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา
2. **ค่านิยม (Values)** เมื่อเราให้คุณค่ากับสิ่งใดในทางจริยธรรม หมายความว่าเราจะต้องยินดีปฏิบัติตามนั้นอย่างเต็มกำลังโดยไม่สนใจสิ่งอื่น
3. **หลักการ (Principles)** การนำเอาหลักปรัชญามาใช้กับค่านิยมที่เรายึดถือ
4. **ความภักดี (Loyalties)** การเลือกภักดีกับใคร เป็นเหมือนสัญญาทางสังคม ซึ่งจะสะท้อนถึงลักษณะของจริยธรรม

ต่อมา ดร.คาเร็น เลอบัค (Dr. Karen Lebacz) แห่ง Pacific School of Religion ได้เรียกแบบจำลองนี้ว่า กล่องของพอตเตอร์ (Potter Box) และได้ประยุกต์แบบจำลองนี้ มีความละเอียดมากขึ้นจากขั้นตอนแรก เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม ผู้สื่อข่าวควรเริ่มต้นจากการให้ความหมายเชิงประจักษ์ (Empirical Definition) แสวงหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ พยายามอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ มุมมอง จากนั้นก็ให้คุณค่ากับสถานการณ์ (Identifying Values) พร้อมกับวิเคราะห์ถึงหลักการจริยธรรม (Ethical Principle) ที่นักคิดต่าง ๆ ได้ชี้แนะแนวทางไว้ และเลือกภักดี (Choosing Loyalties) ที่จะปรากฏให้เห็นในพฤติกรรมหรือในข่าวที่ผู้สื่อข่าวคนนั้น รายงาน (Christian และคณะ, 1995: 3-8)

ภาพที่ 5 แสดงแผนผังการตัดสินใจตามแนวคิดกล่องของพอตเตอร์

กระบวนการตัดสินใจในแต่ละครั้งอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับใครคนเดียว เพราะการตัดสินใจของผู้สื่อข่าวอาจก่อให้เกิดผลตามมาที่จะสะท้อนกลับ (Feedback) มาเป็นสถานการณ์ในการตัดสินใจครั้งต่อไป กระบวนการตัดสินใจอาจไม่เป็นไปตามลำดับขั้นตอน แต่อาจสลับไปมาตามความเหมาะสม จึงควรมองในภาพรวมที่เป็นวงจรเชื่อมต่อกันอย่างมีระบบมากกว่าการเลือกวิเคราะห์เฉพาะจุดใดจุดหนึ่ง ทั้งนี้สื่อมวลชนอาจสร้างหรือพัฒนานโยบายเฉพาะตัวขึ้นมาได้ (Particular Judgement Policy) จากประสบการณ์การตัดสินใจหลาย ๆ ครั้ง แล้วนำหลักการส่วนตัวนี้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้

อย่างไรก็ตาม กระบวนการตัดสินใจเหล่านี้จะเกิดขึ้นภายในตัวของผู้สื่อข่าว โดยในท้ายที่สุด สิ่งที่ผู้สื่อข่าวคิดและตัดสินใจ จะทำให้เกิดการกระทำตามมา พฤติกรรมที่แสดงออกนี้จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงแนวทางในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของผู้สื่อข่าว ซึ่งบุคคลอื่นสามารถรับรู้ได้ โดยการสังเกตจากพฤติกรรมนั้น ๆ

การให้ความหมายเชิงประจักษ์ (Empirical Definition)

การตีความหมายเชิงประจักษ์คือ การที่ผู้ปฏิบัติงานข่าวโทรทัศน์ตีความถึงผลประโยชน์ที่แหล่งข่าวนำเสนอ ด้วยการทำความเข้าใจในรายละเอียดว่าเป็นการให้เพื่อเป็นสินน้ำใจตามกรอบทางวัฒนธรรมไทย หรือเป็นสินบนในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้จะพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ อาทิ วัตถุประสงค์ของผู้ให้ มูลค่า รูปแบบของผลประโยชน์ และกาลเทศะ เป็นต้น

สินน้ำใจและสินบน

ชาย โพรสิลิตา (2542: 177-179) ได้ให้คำอธิบายถึงความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยว่า ในอดีตคนไทยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์แบบเป็นกลุ่มก้อนรวมตัวกันในหมู่บ้านที่หนึ่งหรือในหมู่บ้านเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมตามรูปแบบของสังคมเกษตร แต่ในปัจจุบันมีความเป็นปัจเจกชนมากขึ้นตามยุคของการพัฒนาแบบอุตสาหกรรมที่ใช้เหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ ทำให้ระบบพรรคพวกเริ่มอ่อนคลาย แต่ยังคงรูปแบบให้เห็นอยู่บ้าง

เช่นเดียวกับ การที่ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2542: 188-189) ได้กล่าวถึงระบบผู้ใหญ่-ผู้น้อยในสังคมไทยว่า แม้ระบบความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะมีให้เห็นน้อยลง เพราะประเทศไทยเลิกใช้ระบบศักดินาที่ต้องมีผู้ใหญ่มากองผู้น้อยอีกต่อไป แต่ความคิดเรื่องผู้ใหญ่-

ผู้น้อยก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมไทยอย่างไม่เป็นทางการ สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้อธิบายแนวคิดเรื่องสินน้ำใจและสินบนได้เป็นอย่างดี เพราะสินน้ำใจเป็นเสมือนตัวแทนของสื่อแสดงความสัมพันธ์ของสังคมไทยในรูปแบบเก่าที่ไม่เป็นที่ยอมรับในรูปแบบความสัมพันธ์สมัยใหม่ที่คนไทยรับมาจากชาวตะวันตก ทำให้เกิดความขัดแย้ง และความสับสนในการตีความความสัมพันธ์ของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์

ในหนังสือการสมาคมว่าด้วยขนบธรรมเนียมและประเพณีป็นที่ใช้กันอยู่หรือที่ควรใช้ในเวลานี้ พล.ต. พระยาอนุภาพไตรภพ ได้อธิบายถึงการให้ของสินน้ำใจว่า ผู้ที่ต้องการผูกน้ำใจผู้อื่นเพื่อการสมาคมนั้น ต้องมีใจคอกว้างขวางและรู้จักเสียสละในบางโอกาส และปันของให้กันตามสมควรเพื่อน้ำใจอันดีต่อกัน โดยแบ่งการให้ออกเป็น 3 แบบคือ

1. การให้ของกำนัล คือ ของที่ให้กันด้วยความนับถือ แต่ในปัจจุบันกลายเป็นการให้เพื่อหวังผลประโยชน์บางอย่าง เช่น เอาของกำนัลไปให้เพื่อขอร้องงานทำ ดังนั้น การให้ในลักษณะนี้จึงไม่ใช่การให้เพื่อการสมาคมที่ดี

2. การให้ของฝาก เมื่อผู้ใดเดินทางไปต่างถิ่น หรือพบเห็นสิ่งของที่เหมาะกับผู้รับก็สามารถนำมามอบให้เพื่อแสดงน้ำใจอันดีแก่กัน ธรรมเนียมที่นิยมกันคือ การให้ของเพื่อรับประทาน เมื่อได้รับของฝากแล้ว สุภาพชนพึงมอบของตอบแทนอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

3. การให้ของขวัญ โบราณมักให้เป็นเงินตามงานต่าง ๆ เช่น เงินทำขวัญเวลาโกนจุกหรือบวช แต่สมัยนี้ นิยมให้เป็นของแทนเงิน การให้ของเล็กน้อยถือเป็นการแสดงน้ำใจ แต่ถ้าให้มากอาจเป็นการให้ของกำนัลที่พึงระมัดระวัง (จรัส เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2534: 80-81)

ในปัจจุบันมีการนำแนวคิดเรื่องการให้สินน้ำใจตามธรรมเนียมไทยมาใช้ในการให้ทุกสภาวะทั้งที่หวังและไม่หวังผลตอบแทน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคิต พิริยะรังสรรค์ (25: 378-387) ได้ทำการวิจัยและเสนอเส้นแบ่งระหว่างสินน้ำใจและคอร์รัปชันไว้ดังนี้

1. รูปแบบกับมูลค่า คนส่วนใหญ่มองว่าสินน้ำใจควรอยู่ในรูปของสิ่งของมากกว่าตัวเงิน สินน้ำใจควรมีมูลค่าน้อย เพราะสิ่งของมูลค่ามากจะถูกมองว่าเป็น"สินบน" "เงิน"อาจจะเป็นรูปแบบหนึ่งของสินน้ำใจได้ แต่ต้องเป็นจำนวนที่ไม่มากนัก คนทั่วไปเห็นว่า เงินระหว่าง 20-100 บาท อาจจะพอถือว่าเป็นสินน้ำใจได้ คนไทยมีจินตภาพเกี่ยวกับสินบนว่า ควรจะเป็นการกระทำที่แสวงหาผลประโยชน์จำนวนมาก และมีผลกระทบต่อสังคมค่อนข้างรุนแรง

2. **ตัวกำหนดมูลค่าของสินน้ำใจ** ราคาของสินน้ำใจอาจขึ้นอยู่กับฐานะ รายได้ อาชีพ สถานภาพทางสังคม ความสัมพันธ์ส่วนตัว ผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง ความพอใจส่วนตัว และเจตนาของผู้ให้กับผู้รับ รูปแบบของสินน้ำใจจะเป็นเงินหรือของก็ได้ และมูลค่าของสินน้ำใจขึ้นอยู่กับฐานะของคนให้ เพราะ "สินน้ำใจ" เป็นเรื่องน้ำใจของผู้ให้ที่เต็มใจจะให้อยู่แล้ว

3. **เจตนา** ทั้งของผู้ให้และผู้รับเป็นหลักเกณฑ์สำคัญที่สุดในการจำแนกสินน้ำใจออกจากคอร์ปชั่น สินน้ำใจจะต้องมาจากความต้องการของผู้ให้ที่จะให้เอง ไม่มีการตกลงหรือสัญญาล่วงหน้ามาก่อน

3.1 **สินน้ำใจ** เป็นเรื่องที่ได้ด้วยความเสนาหาและควรจะให้หลังจากทำงานเสร็จสิ้นลง

3.2 **สินน้ำใจ** เป็นเรื่องให้ผู้ให้ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ไม่มีเงื่อนไขและไม่ได้หวังผล ภายหน้า

3.3 ผู้รับได้ทำตามหน้าที่ของตนตามระเบียบและหลักเกณฑ์ทุกอย่าง ไม่มีอะไรปิดบังหรือซ่อนเร้นหรือผิดศีลธรรม

3.4 **สินน้ำใจ** เป็นสิ่งที่ผู้รับไม่ได้คาดหวังว่าจะได้รับมาก่อน ส่วนคอร์ปชั่นผู้รับมีความคาดหวังไว้แล้วล่วงหน้าว่าจะได้สิ่งตอบแทนจากผู้มาใช้บริการของตน

3.5 ผู้รับไม่ได้เป็นฝ่ายเรียกร้อง

3.6 ถ้าผู้รับนำมาใช้เพื่อประโยชน์โดยรวมในหน่วยงานของตน คนส่วนใหญ่ถือว่าเป็นสินน้ำใจ

3.7 **สินน้ำใจ** เป็นเรื่องที่ยังสองฝ่ายพอใจและสมัครใจร่วมกัน

4. **กาลเทศะ** การให้ของขวัญแก่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือรัฐมนตรีเนื่องในวันเกิดหรือวันขึ้นปีใหม่ คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นการแสดงความเคารพผู้ใหญ่ตามประเพณีสินน้ำใจอาจจะกลายเป็นสินบนเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับหรือการคอร์ปชั่นได้ถ้าหากว่า

4.1 ของขวัญนั้นมีมูลค่าสูงจนเกินไป ราคาของสินน้ำใจที่สูงผิดปกติเป็นการสื่อเจตนาว่า ผู้ให้กับผู้รับน่าจะมีผลประโยชน์อะไรบางอย่างร่วมกันอยู่ หรือผู้ให้ปรารถนาที่จะปูทางเพื่อขอซื้อความเกรงอกเกรงใจกันในระยะยาว

4.2 สิ่งของที่ให้นั้นเป็นไปเพื่อการโน้มน้าวชักจูงใจให้ผู้รับกระทำในสิ่งที่ผู้ให้ต้องการ และผู้รับได้กระทำตามความปรารถนาของผู้ให้

4.3 การให้สิ่งของนั้นเกิดขึ้นนอกเทศกาล โดยไม่เกี่ยวข้องกับวาระใด ๆ เลย

ในวงการสื่อสารมวลชนบุคคลแรกที่ต่อต้านการรับสินบนอย่างชัดเจนคือ สุภา ศิริมานนท์ ซึ่งได้เขียนบทความหลายชิ้นเกี่ยวกับ “คอร์รัปชันในวงการหนังสือพิมพ์” ลงพิมพ์ใน นิตยสารรายเดือนอักษรสาส์นตั้งแต่ปี พ.ศ.2495 โดยเรียบเรียงขึ้นจากข้อมูลของการคอร์รัปชันในวงการหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ ซึ่งมีทั้งการให้คำอธิบายถึงหลักการ ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และรูปแบบของการคอร์รัปชัน

“คำว่า “คอร์รัปชัน” โดยความหมายที่เข้าใจกันทั่ว ๆ ไป ก็หมายครอบคลุมไปถึง พฤติกรรมนานาชนิดอย่างกว้างขวางมากคือครอบคลุมตลอดหมด แม้แต่การติดสินบนกันอย่าง ใ้ ๆ ทุย ๆ ไปจนถึงการให้ประโยชน์กันแต่เพียงเล็กน้อย...ซึ่งเล็กน้อยเสียจนกระทั่งตามความเป็นจริงแล้วก็ดูประหนึ่งจะไม่สมแก่การเรียกมันว่า คอร์รัปชันเอาเสียเลยด้วยซ้ำ อาทิเช่น วิธีงดเว้นการ ไม่กล่าวนามของบุคคลบางคนในข่าวขึ้นใดชิ้นหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ควรจะกล่าวถึง เพราะความ เห็นแก่หน้ากัน หรือเพราะเกรงบุคคลนั้นจะเกิดความเสียหายทางชื่อเสียง ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า เราจะกำหนดขอบเขตแห่งวิธีคอร์รัปชันของหนังสือพิมพ์ไว้โดยแคบหรือโดยกว้างเพียงใด นอกจากนี้ วิธีการประกอบกรรมอันจัดว่าเป็นคอร์รัปชันนั่นเองหรือเล่าก็มีใช้ว่าจะเป็นการอย่าง ง่าย ๆ เสมอไป คอร์รัปชันของหนังสือพิมพ์อาจจะมีผลลับซับซ้อนได้หลายอย่างหลายประการ”

สุภา ศิริมานนท์ (2519: 42-43)

ส่วนสุทธิชัย หยุ่น บรรณาธิการอำนวยการหนังสือพิมพ์ในเครือเนชั่น เจ้าของ นามปากกา “กาแฟดำ” มีทรรศนะเรื่องสินบนสินน้ำใจว่า “สินบนคืออะไรก็ตาม ที่ทำให้นักสื่อมวลชนไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเองตามมาตรฐานที่สังคมคาดหวังเอาไว้ หรือสิ่งใดก็ตาม ที่ทำให้นักสื่อสารมวลชนกระทำการด้วยความเกรงใจ หรือเกรงกลัวแหล่งข่าวมากกว่าประชาชน ผู้บริโภค” (บุญเลิศ ช้างใหญ่, 2539: 256)

ส่วนบุญเลิศ ช้างใหญ่ได้อธิบายถึงของชาวสมัยใหม่ที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตาม กลยุทธ์ทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์ จากเงินใต้ของมาสู่การเลี้ยงขอบคุณสื่อมวลชนและ การแจกของขวัญรางวัลของที่ระลึก เป็นต้น จึงเป็นเรื่องยากที่จะแยกแยะว่าสิ่งใดคือสินบนหรือสินน้ำใจ อย่างไรก็ตาม บุญเลิศเสนอว่า

“เส้นแบ่งระหว่างสินบนกับสินน้ำใจอยู่ที่สมอง ถ้าคนทำข่าวตั้งมั่นอยู่ในหลักการ ทำตามหน้าที่ในฐานะนักวิชาชีพ ไม่คาดหวังว่าการทำงานของตนจะต้องมีใครมาตอบแทน และไม่เรียกร้องให้สังคมต้องรู้สึกเป็นหนี้ต่อเรา เส้นแบ่งนั้นจะชัดเจน เพราะเมื่อทำงานอย่างตรงไปตรงมาเพียงเพื่อให้ประชาชนผู้บริโภคได้ประโยชน์สูงสุดแล้ว เราก็ไม่จำเป็นต้องหวังพึ่ง “สินน้ำใจ” จากใคร นอกจากการยอมรับของสังคมในฐานะนักวิชาชีพคนหนึ่ง”

บุญเลิศ ช่างใหญ่ (2539: 256)

คำว่า “สินน้ำใจ” และ “สินบน” มีทั้งความเหมือนและแตกต่างกันซ้อนทับกันอยู่ ราวกับด้านหัวและก้อยบนเหรียญเดียวกัน ทั้งสองคำนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ผู้ให้ ผู้รับ และสิ่งที่มอบให้แก่กัน แต่บริบทแวดล้อมทางสังคม และปัจจัยภายในตัวบุคคลจะบ่งชี้ว่า การให้แบบใดเป็นสินน้ำใจหรือสินบน ทั้งนี้สินน้ำใจในความคิดของคนกลุ่มหนึ่งอาจกลายเป็นสินบนในสายตาของคนอีกกลุ่มก็ได้ สถานภาพของทั้งสองคำนี้จึงอาจสลับสับเปลี่ยนกันไป ตามมุมมองและเหตุผลของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ในการศึกษานี้จะให้ความสำคัญกับการตีความเจตนาของผู้ให้หรือแหล่งข่าวในมุมมองของผู้รับหรือผู้ปฏิบัติงานข่าว สินน้ำใจจึงเป็นผลประโยชน์ที่ผู้ให้เสนอให้โดยไม่หวังผลตอบแทน และมีมูลค่าไม่สูงเกินไปในสายตาของผู้รับ และในทางตรงกันข้าม สินบนจึงเป็นผลประโยชน์ที่แหล่งข่าวเสนอให้แล้วหวังผลตอบแทน และมีมูลค่าสูงในสายตาของผู้ปฏิบัติงานข่าว

การให้คุณค่า (Identifying Values) (สุภิญญา สุดบรรทัด, 2542)

การให้คุณค่าจะสะท้อนความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานข่าวแต่ละคนได้ ค่านิยมที่พึงยึดถือในทางจริยธรรมประกอบด้วย

1. ค่านิยมทางศีลธรรม (Moral Values) ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ความสะอาด ความเที่ยงธรรม ความยุติธรรม ความรอบคอบ ความรู้จักประมาณ ความกล้าหาญ ความมีมโนธรรม ความเกรงกลัวต่อความชั่ว ความมีใจเป็นนักกีฬา ความเป็นไทจากอามิสสินจ้าง ทั้งปวง
2. ค่านิยมทางความงาม: (Aesthetic Values) ได้แก่ ความกลมกลืน รสนิยม อันดี ความละเอียดอ่อน
3. ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม (Socio-cultural Values) ได้แก่ มาตรฐาน มิตรภาพ การให้เกียรติผู้อื่น การเคารพในสิทธิผู้อื่น ความมีมารยาท การคำนึงถึงค่านิยมและประเพณีอันดีงาม

4. **ค่านิยมทางตรรกะ (Logical Values)** ได้แก่ ความเคารพในเหตุผล ความสอดคล้องของเรื่องราว

5. **ค่านิยมทางวิชาชีพ (Professional Values)** ได้แก่ บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน กฎที่ปฏิบัติสืบมาของสื่อ เช่น การคำนึงถึงคุณค่าความเป็นข่าว ความใหม่สดของข่าว ข้อจำกัดของการทำข่าว ความกระชั้นของเวลา นโยบายขององค์กร ความคิดสร้างสรรค์ ความจำกัดของแหล่งข่าว ผู้สื่อข่าวที่ดีควรให้คุณค่ากับค่านิยมทางวิชาชีพในการทำงานให้ถูกต้องครบถ้วนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้จะไม่นำค่านิยมทางความงามมาใช้ในการพิจารณาในการให้คุณค่า เนื่องจากไม่มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในเรื่องผลประโยชน์

หลักการทางจริยธรรม (Ethical Principle)

หลักการทางจริยธรรมโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน (Lambeth, 1986: 14-26)

1. หลักการที่คำนึงถึงผล (Teleological)
2. หลักการที่คำนึงถึงหน้าที่ (Deontological)

หลักการที่คำนึงถึงผล (Teleological)

หลักการของการคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นนี้ ย่อมไม่ใช่การคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เป็นการคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นต่อส่วนรวมหรือหลักประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่นำความสุขสูงสุดมาสู่คนจำนวนมากที่สุด (The Greatest Happiness for the Greatest Number) ตามแนวคิดของเจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) ที่อธิบายว่า มนุษย์มักจะตกอยู่ใต้พลังแห่งความพึงพอใจและความเจ็บปวดที่ขัดแย้งกันอยู่ การคำนวณหาความพึงพอใจ (Hedonistic Calculus) ทำให้ความเจ็บปวดหายไป จะนำพาปัจเจกบุคคลไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม นั่นก็คือ การใช้ความสุข ความพึงพอใจหรือสุขนิยมมาเป็นแนวทางในการตัดสินใจ

ส่วน จอห์น สจิวต มิล (John Stuart Mill) เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ความสุขหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นนั้น ควรเป็นประโยชน์ในเชิงคุณภาพมากกว่าในเชิงปริมาณ การคำนึงถึงความพึงพอใจของคนจำนวนมากเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ความสุขหรือประโยชน์ที่แท้จริงต้องเป็นการสร้างความพึงพอใจในทางที่ดีและมีคุณภาพไปพร้อม ๆ กัน

การสร้างความสุขหรือประโยชน์ดังกล่าวนี้ ต้องไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและไม่ใช้การแสดงออกผ่านทางกรกระทำชั่วครั้งชั่วคราว แต่ต้องพยายามสร้างให้เป็นกฎที่ชัดเจนมีประโยชน์อย่างมีคุณธรรมต่อคนจำนวนมาก และยังเป็นการสร้างสรรคสิ่งที่ดีอันจะนำมาซึ่งความสุขในระยะยาวแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

หลักการที่คำนึงถึงหน้าที่ (Deontological)

หลักการนี้มาจากพื้นฐานทางความคิดที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติของการกระทำ (Nature of the Act) เป็นการตัดสินใจทำอะไรไปตามความถูกต้อง อิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant) นักคิดคนสำคัญของฝ่ายหน้าที่นิยมเชื่อว่า มนุษย์ไม่สามารถแยกจิตใจออกจากการสังเกตพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้ การกระทำสิ่งใดก็ตามจะมีจิตใจเป็นตัวกำกับ มนุษย์สามารถสร้างความรู้ขึ้นมาจากการใช้จิตใจพิจารณาหาเหตุผล และสร้างความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ความ เป็นจริงเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วตามธรรมชาติไม่ใช่การเรียนรู้จากประสบการณ์ตามแบบหลักการที่คำนึงถึงผล

จิตใจจะทำให้มนุษย์เข้าใจความเป็นจริงทางกายภาพ และจะนำมนุษย์ไปสู่ความเป็นจริงทางศีลธรรมด้วย กล่าวคือ เจตนารมย์ที่ (Good Will) เป็นคุณสมบัติสำคัญที่อยู่เหนือคุณสมบัติอื่น ๆ ในตัวมนุษย์ ความฉลาดและไหวพริบปฏิภาณจะไม่มีประโยชน์ใด ๆ เลยหากขาดซึ่งความตั้งใจที่ดี การใช้เหตุผลไม่ได้มีไว้เพื่อเข้าถึงความสุข แต่มีเพื่อทำให้เจตนารมย์ที่ดีสมบูรณ์แบบ เจตนารมย์ที่ดีที่กระทำไปตามหน้าที่ก็คือ การทดสอบความดีหรือคุณค่าทางศีลธรรมที่มนุษย์ทุกคนควรปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังต้องพยายามปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดกำลังความสามารถตามจิตวิญญาณทางศีลธรรม และผลักดันให้กลายเป็นกฎสากล (Universal Law) ที่ดีและถูกต้องสามารถนำไปใช้ได้กับคนทุกกลุ่มในทุกโอกาส

นอกเหนือจากหลักการสำคัญทั้ง 2 ที่ได้กล่าวไปแล้วยังมีหลักความเป็นกลางอีก หลักการหนึ่งที่มีมักจะมีผู้กล่าวถึงเสมอ (สุกัญญา สุตบรรทัด, อ้างแล้ว)

หลักความเป็นกลาง (The Golden Mean)

อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาในยุคคลาสสิกเชื่อในความสามารถของมนุษย์ในการใช้สมองคิดพิจารณาหาทางสายกลางและหนทางที่จะนำไปสู่ความรู้ด้วยตนเองด้วยหลักทางสายกลาง (The Golden Mean) ตามความคิดของอริสโตเติล ชีวิตที่ดีคือชีวิตที่ดำเนินไปด้วยสมอง ความดีคือสิ่งที่คนเราต้องการเพื่อตนเอง มนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่มีปัญญาใช้คิดหาเหตุผลอันจะนำมาซึ่งความสุข มนุษย์ที่ไม่รู้จักคิดจะไม่สามารถบรรลุความสุขที่แท้จริงได้

มนุษย์แต่ละคนจะเป็นผู้ใช้สมองตัดสินใจด้วยมาตรฐานของแต่ละคนว่า จุดกึ่งกลางควรจะอยู่ตรงไหน คุณธรรมหรือความเป็นกลางจะขึ้นอยู่กับตัวเอง มนุษย์จะค้นหา จุดกึ่งกลางให้พบ เพื่อบรรลุถึงหน้าที่ทางศีลธรรม จุดกึ่งกลางนี้จะต้องเป็นทั้งจุดกึ่งกลางทาง ปริมาณ เวลา บุคคล เหตุผลที่ถูกต้อง และในท่าทางที่เหมาะสม การรู้จักพิจารณาด้วยปัญญาเป็น สิ่งที่มีค่าสูงสุดของความเป็นมนุษย์ เป็นรูปแบบความสุขที่สมบูรณ์ เป็นหนทางนำไปสู่ความร่ำ รวยสูงสุดด้วยเช่นกัน

ความเป็นกลางในสังคมตะวันตกสมัยใหม่กลับกลายเป็นความเป็นกลางแบบ ภาววิสัย (Objectivity) ตามแบบความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ที่เชื่อในการพัฒนาทางวัตถุในยุค อุตสาหกรรม ในการรายงานข่าวก็เช่นเดียวกันมีการนำแนวทางแบบภาววิสัยมาใช้ คือเสนอข่าวตรง ไปตรงมาตามที่นักข่าวพบเห็น ไม่ใส่ความคิดเห็นลงไปในช่วง ทำให้นักข่าวแยกตัวเองออกจาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำหน้าที่เพียงสังเกตการณ์สิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงหน้าแล้วรายงานไปสู่ผู้อ่าน แต่ใน ปัจจุบันมีการเรียกร้องให้เสนอข่าวแบบสืบสวนเจาะลึกที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของความ ชับซ้อนของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ เป็นการทำความจริงให้ปรากฏให้มากที่สุด ความเป็น กลางที่เรียกร้องกันในปัจจุบันจึงเป็นการประสานอัตวิสัย (Subjectivity) และภาววิสัย (Objectivity) เข้าด้วยกันเพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับทุกฝ่าย ความเป็นกลางจึงไม่ใช่การเลือกที่จะอยู่ตรงกลาง ระหว่างคู่กรณีในเหตุการณ์ที่เป็นข่าว นักข่าวจะไม่ใช่เพียงผู้สังเกตการณ์แต่เป็นผู้ที่ร่วมอยู่ใน เหตุการณ์ รับผิดชอบกับสิ่งที่ตัวเองรายงานไปสู่ประชาชน ผู้สื่อข่าวจึงต้องทำงานอย่างหนัก เพื่อ ให้ได้งานที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับการเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่อริสโตเติลได้เสนอไว้

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2542: 122-128) เปรียบเทียบความเป็นกลางของสังคม ตะวันตกสมัยใหม่และความเป็นกลางของสังคมไทยว่า สังคมตะวันตกคิดหลักของความเป็นกลาง ขึ้นมาเพราะไม่แน่ใจในความจริง ความดี และความถูกต้อง จึงเสนอให้เกิดการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ไม่ เลือกเข้าข้างใดข้างหนึ่ง แต่ให้นำเสนอข้อมูลของทุกฝ่ายให้มากที่สุด ผิดกับสังคมไทยในอดีตที่เชื่อ ในเรื่องความดีความถูกต้องว่า มีอยู่จริง และเป็นความจริงที่สามารถสัมผัสได้ทางคำสอนของ พระพุทธเจ้าที่แทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย คนไทยไม่จำเป็นต้องเป็น กลางระหว่างความดีความชั่ว แต่หากจะต้องเป็นกลาง ก็เป็นกลางแบบยืนอยู่ฝ่ายความดีตามคติ ทางพุทธศาสนาหมายถึงการเป็นฝ่ายของความถูกต้อง เช่น ในสมัยโบราณเมื่อเกิดกรณีพิพาทที่ หาข้อยุติไม่ได้ ผู้ใหญ่มักจะไม่ตัดสินว่า ใครผิดใครถูก แต่กลับพยายามหาทางไกลเกลี่ยให้เกิด ความสงบสุขในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นกลางแบบอริสโตเติล สิ่งที่นิธิวิตกก็คือ สื่อมวลชนไทยในปัจจุบันมักตัดสินเข้าข้างใดข้างหนึ่งไปโดยไม่รู้ตัว อาศัยเพียงความคิดเห็น

ส่วนตัวชาดหลักศีลธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ และกลับคิดว่าความจริงและความดีเป็นสิ่งที่รู้กันอยู่แล้ว เหมือนกับคนไทยในสมัยโบราณ

นริ เอียวศรีวงศ์ (2537: 33-34) เชื่อว่า ไม่มีใครสามารถเป็นกลางได้จริงสมบูรณ์ แบบตามอุดมคติ เพราะเป็นสิ่งที่เกินความสามารถของมนุษย์ในปัจจุบันที่จะตัดลินความผิด-ถูกได้ด้วยตัวเอง ดังนั้น การที่สื่อมวลชนไทยมักจะอ้างตัวว่าเป็นกลาง จึงถือเป็นการหลอกลวงประชาชน นริเสนอว่าให้สื่อมวลชนประกาศจุดยืนที่ชัดเจนแก่ประชาชนไปเลยว่า ตนเองอยู่ฝ่ายไหน ซึ่งจะ เป็นอันตรายต่อประชาชนผู้รับสารน้อยกว่าการอ้างว่าเป็นกลาง

หลักสัมพัทธนิยม (Relativism)

อำนาจ ยัลโยธา (2541: 6-7) ได้สรุปสาระสำคัญของหลักสัมพัทธนิยมว่า คำว่า "สัมพัทธ์" หมายถึง ขึ้นอยู่กับ เปลี่ยนแปลงไปตาม ไม่มีลักษณะเด็ดขาดแน่นอนตายตัวภายใน ตัวของมันเอง ดังนั้น ผู้ที่ยึดถือแนวคิดนี้จะเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีลักษณะไม่คงที่ เปลี่ยนแปลงไป ตามเงื่อนไขปัจจัยอื่น ๆ ได้ทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดที่ดีชั่วถูกผิดแน่นอนในตัวของมันเอง ธรรมชาติของ ความดีความชั่วไม่มีลักษณะคงที่แน่นอนตายตัว ไม่มีอะไรที่เป็นสิ่งที่ดีหรือเลวเสมอในทุกสถานที่ ทุกเวลาและทุกสภาพแวดล้อม การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจเป็นสิ่งที่ดีสำหรับสถานที่หนึ่ง เวลาหนึ่ง และในสภาพแวดล้อมหนึ่ง แต่อาจกลายเป็นการกระทำที่ไม่ดีในอีกสถานที่หนึ่ง อีกเวลา หนึ่ง และอีกสภาพแวดล้อมหนึ่ง

วิทย์ วิศทเวทย์ (2530: 67-76) บอกว่า ปัจจัยที่กำหนดเกณฑ์ในการตัดสินใจ ของแนวคิดสัมพัทธนิยมมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการคือ

1. บุคคล ตามทัศนะนี้ "สิ่งที่ดีก็คือสิ่งที่ฉันชอบ" สิ่งที่ดีตรงตามความต้องการของ แต่ละคนจะกลายเป็นสิ่งที่ดี แต่ทั้งนี้ อารมณ์ความรู้สึก อุปนิสัย และระสนิยมของแต่ละคนย่อมไม่ เหมือนกัน จึงทำให้คนเรามีความเห็นต่างกันเกี่ยวกับศีลธรรม คนแต่ละคนเป็นผู้วัดทุกสิ่งด้วยตนเอง คนไหนเห็นอะไรก็จริงสำหรับคนนั้น ความจริงมีลักษณะสัมพัทธ์

2. สังคม การที่บุคคลจะมีลักษณะความคิดเห็นเฉพาะตัวเป็นอย่างไรนั้น เกิดมา จากการปลูกฝังของสังคมผ่านทางจารีตประเพณี ศีลธรรมของแต่ละบุคคลจึงขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ของสังคมด้วย ทั้งนี้ วัฒนธรรมในแต่ละสังคมก็อาจแตกต่างกันออกไป หรือแม้แต่ในสังคมเดียวกัน ก็อาจจะมีจารีตประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เกณฑ์ที่จะตัดสินศีลธรรมจึงมาจากจารีต ประเพณีในสังคมที่ใช้ได้เฉพาะกลุ่ม ไม่ควรนำเอาเกณฑ์เดียวกันไปใช้ในสังคมที่ต่างวัฒนธรรมกัน หรือใช้ต่างยุคต่างสมัย เพราะแนวคิดนี้เชื่อว่า ไม่มีเกณฑ์ใดเลยที่จะเป็นกฎสากลสำหรับใช้ได้ ในทุกที่ทุกเวลา

หลักการที่กล่าวมาทั้งหมดล้วนมีทั้งข้อเด่นและข้อด้อยในตัวเองทั้งสิ้น ไม่มีหลักการใดสมบูรณ์แบบหรือสำเร็จรูปจนสามารถนำไปใช้ได้กับทุกคนในทุกสถานการณ์ จึงยอมขึ้นอยู่กับผู้ที่นำไปใช้ว่า จะปรับให้เข้ากับตนเอง และแต่ละเหตุการณ์ได้อย่างไร สำหรับการศึกษานี้ ผู้ปฏิบัติงานชาวโทรทัศน์ต่างก็ย่อมต้องมีหลักการที่แต่ละคนยึดถือ ซึ่งจะสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกระบวนการตัดสินใจเชิงจริยธรรมทั้งหมดอีกด้วย

การเลือกภักดี (Choosing Loyalties) (Christian และคณะ, 1995: 19-20)

หลังจากผ่านกระบวนการตัดสินใจมาสามขั้นตอนนี้แล้ว ผู้สื่อข่าวต้องเลือกว่าจะภักดีกับใคร ซึ่งเป็นเรื่องยากในการตัดสินใจว่า จะคำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคลหรือส่วนรวมเป็นหลัก การกระทำของนักข่าวจะต้องให้ประโยชน์กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องพิจารณาให้ดีว่า ในกรณีนั้น ๆ นักข่าวควรต้องสนับสนุนใคร ทั้งนี้อาจพิจารณาจากหน้าที่ที่พึงมีต่อบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

1. **ตัวเอง (Ourselves)** การคงความซื่อสัตย์และปฏิบัติตามมโนสำนึกเป็นทางออกที่ดีในหลายสถานการณ์ แต่การยึดมั่นในอาชีพมักจะเป็นปัญหา นักข่าวมักจะถูกหลอหลอกด้วยผลประโยชน์ส่วนตัวที่อ้างว่า เป็นการทำตามมโนสำนึก

2. **ผู้มีอุปการะคุณ (Clients/Subscribers/Supporters)** ในที่นี้รวมทั้งลูกค้า ผู้ชมและผู้สนับสนุน หรือใครก็ตามที่จ่ายเงินเพื่อการทำงานของผู้ปฏิบัติงานข่าว และมีสัญญาผูกพันกันว่าจะต้องทำงานให้

3. **องค์กรหรือบริษัท (Organization or Firm)** การภักดีต่อนายจ้างด้วยการปฏิบัติตามนโยบายขององค์กรก็เป็นสิ่งที่พึงยึดถือ รวมทั้งการเปิดโปงพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นอันตรายต่อองค์กรหรือทำให้องค์กรเสื่อมเสียชื่อเสียง หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อบริษัทต้องมาก่อนเรื่องส่วนตัว

4. **เพื่อนร่วมวิชาชีพ (Professional Colleagues)** คือการคำนึงถึงผู้ร่วมอาชีพเดียวกันและมาตรฐานการรายงานข่าวที่ดี แม้อาจจะต้องขัดกับบรรณาธิการและผู้บริหาร การภักดีต่อวิชาชีพนั้นมักเป็นไปตามสัญชาตญาณ และผู้ปฏิบัติงานข่าวต้องพร้อมที่จะถูกตรวจสอบเมื่ออ้างว่า ยึดมั่นในการกระทำที่ถูกต้องของตน

5. **ต่อสังคม (Society)** หน้าที่นี้มีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ ในทางจริยธรรมในรูปของความรับผิดชอบต่อสังคม สิทธิแห่งการรับรู้ของสาธารณะ (Public's Right to Know) กลายมาเป็นหลักที่นักข่าวยึดถือ แต่ต้องพึงระมัดระวังการใช้สิทธิไปในทางที่มิชอบ ความภักดีต่อสังคมเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดที่พึงยึดถือปฏิบัติ

ในการศึกษาทัศนะของผู้ปฏิบัติงานชาวโทรทัศน์เกี่ยวกับการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในเรื่องผลประโยชน์นี้ พฤติกรรมที่จะสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการตัดสินใจก็คือ การจัดการกับผลประโยชน์ทั้งการรับหรือปฏิเสธ เมื่อแหล่งข่าวเสนอให้แก่ผู้ปฏิบัติงานชาวโทรทัศน์ ดังนั้น การตัดสินใจเชิงจริยธรรมตามแนวทางของพอตเตอร์ ที่เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งขั้นตอน นอกเหนือจากการตีความหมายเชิงประจักษ์ การให้คุณค่า หลักการจริยธรรม และการเลือกปฏิบัติ ก็คือวิธีการจัดการผลประโยชน์ผลประโยชน์นั่นเอง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่องจินตภาพและความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับนักประชาสัมพันธ์ ในฐานะแหล่งข่าวในการรายงานข่าวสารด้านเศรษฐกิจ ชมณกา ฌ สงขลา (2540) พบว่า นักข่าวเศรษฐกิจและนักประชาสัมพันธ์ต่างมีจินตภาพหรือแนวโน้มในการรับรู้ซึ่งกันและกันในทิศทางค่อนข้างลบมากกว่าทางบวก ทั้งในด้านภาพทางวิชาชีพ คุณสมบัตินักบุคลิกภาพ และการปฏิบัติวิชาชีพ นอกจากนี้ นักข่าวและนักประชาสัมพันธ์มีสัมพันธภาพต่อกันในระดับเป็นอิสระต่อกันค่อนข้างมาก มีความเป็นส่วนตัวต่อกัน และมีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างเป็นบางครั้ง

นักข่าวส่วนใหญ่เคยรับผลประโยชน์ที่นักประชาสัมพันธ์เสนอให้ ซึ่งรูปแบบของผลประโยชน์ที่ให้และรับกันนั้น มีทั้งของชำร่วย ของขวัญ เงิน และการจับสลากของรางวัลในงานแถลงข่าว เช่นสัญญา งานสังสรรค์สื่อมวลชน การให้ส่วนลดหรือเสนอขายสินค้าในราคาถูก การให้เงินเดือนประจำ เบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ อาหาร ที่พัก การจัดหาสื่อมวลชนไปดูงาน (Press Tour) ตลอดจนการให้ผลิตภัณฑ์ หรือบริการฟรี ผลประโยชน์ที่นักประชาสัมพันธ์และนักข่าว เสนอให้และรับกันน้อยที่สุดคือ ของขวัญ ของชำร่วย และน้อยที่สุดคือ การให้เงินเดือนประจำ ทั้งนี้ นักข่าวส่วนใหญ่เชื่อว่านักประชาสัมพันธ์ให้ผลประโยชน์ต่างๆเพื่อต้องการให้นักข่าวได้รับการเผยแพร่ แต่นักประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่กลับคิดว่า ให้ผลประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ต่อกันมากกว่า อย่างไรก็ตาม นักข่าวคิดว่า การให้ผลประโยชน์ต่าง ๆ นั้น จะมีผลน้อยในการตัดสินใจเผยแพร่ข่าว ส่วนนักประชาสัมพันธ์มีความเห็นว่า จะมีผลในระดับปานกลาง

รังษี นุรณประภาพงศ์ (2538) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของนักข่าวและนักประชาสัมพันธ์เช่นกัน แต่เน้นในเรื่องของผลประโยชน์เป็นหลัก ในงานวิจัยเรื่องความคาดหวังของนักประชาสัมพันธ์และทัศนคติของผู้สื่อข่าวต่อการให้และรับข้อเสนอในเชิงผลประโยชน์ ผู้สื่อข่าวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคนเคยได้รับการเสนอผลประโยชน์จากนักประชาสัมพันธ์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยอยู่ในรูปของของชำร่วยมากที่สุด การจัด Press Tour การแจกของขวัญ และการจับสลากของรางวัลรองลงมา ส่วนการรับส่วนลดและเงินเป็นผลประโยชน์ที่นักประชาสัมพันธ์

เสนอให้น้อยที่สุด โดยผู้สื่อข่าวเศรษฐกิจเป็นกลุ่มที่ได้รับการเสนอผลประโยชน์น้อยที่สุด รองลงมาคือ กีฬาและบันเทิง

ผู้สื่อข่าวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างคิดว่า การรับผลประโยชน์จะมีผลต่อการเผยแพร่ข่าวประชาสัมพันธ์ในระดับปานกลางจนถึงน้อยมาก ในขณะที่นักประชาสัมพันธ์เชื่อว่า จะมีผลในระดับปานกลางจนถึงมาก ในขณะที่นักประชาสัมพันธ์มองว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพิจารณาคัดเลือกข่าวเพื่อการเผยแพร่คือ ประโยชน์ของผู้อ่านและนโยบายการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ โดยปัจจัยเรื่องผลประโยชน์มีความสำคัญน้อยที่สุด

ส่วนการที่จะบอกได้ว่า ผู้สื่อข่าวผิดจรรยาบรรณหรือไม่นั้นต้องพิจารณาเป็นแต่ละกรณีไป อาทิ กรณีแจกของชำร่วยถือว่าไม่ผิดจรรยาบรรณ ส่วนการรับเงินเป็นการผิดจรรยาบรรณในทุกกรณี และในอนาคตการให้และการรับผลประโยชน์จะยังคงมีอยู่ต่อไป

ธิดารัตน์ น้อยสุวรรณ (2541) นำมุมมองของวัฒนธรรมไทยมาเป็นกรอบช่วยในการตัดสินใจทางจริยธรรม โดยศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเรื่องการรับผลประโยชน์ตอบแทนกับการรับตามธรรมเนียมไทยของนักหนังสือพิมพ์ระดับบริหาร และนักหนังสือพิมพ์ระดับปฏิบัติการในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักหนังสือพิมพ์ทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติการมีความเห็นใกล้เคียงกันในการแบ่งขอบเขตระหว่างการรับผลประโยชน์ตอบแทนกับการรับตามธรรมเนียมไทย โดยเห็นว่า การรับผลประโยชน์ตอบแทนหมายถึง การรับที่ผู้รับต้องปฏิบัติตามคำขอของผู้ให้ โดยสิ่งที่ถือเป็นผลประโยชน์ตอบแทนได้แก่ เงินสด ทองคำ และหุ้น

ส่วนการรับตามธรรมเนียมไทยเป็นการรับที่ไม่ต้องการการกระทำใด ๆ เพื่อตอบแทนผู้ให้ หมายถึง สิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ราคาตั้งแต่ 10-500 บาท อาทิ ปากกา สมุด และการเลี้ยงอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้ สิ่งของที่มีราคาพอสมควรอาจถือเป็นสิ่งของที่ให้และรับตามธรรมเนียมไทยได้หากมีโอกาสอำนวย ซึ่งโอกาสเหล่านั้นได้แก่ วันขึ้นปีใหม่ วันครบรอบการก่อตั้งองค์กร หนังสือพิมพ์ และงานขอบคุณสื่อมวลชน

นอกจากนี้ นักหนังสือพิมพ์ที่มีอายุการทำงานตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป กับนักหนังสือพิมพ์ที่มีอายุงานไม่เกิน 4 ปี และนักหนังสือพิมพ์ที่จบการศึกษาสาขาสื่อสารมวลชนกับนักหนังสือพิมพ์ที่จบการศึกษาสาขาอื่น มีความคิดเห็นเรื่องการรับผลประโยชน์ตอบแทนและการรับตามธรรมเนียมไทยแตกต่างกัน

นรพล ผาเจริญ (2541) ศึกษาถึงความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างนักข่าวและแหล่งข่าวที่มีผลต่อองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) พบว่า ในบางกรณีบางสถานการณ์ แหล่งข่าวกับนักข่าวทำหน้าที่ติดต่อกันมากกว่าสถานภาพปกติ โดยบางรายเป็นที่ปรึกษาให้กันและกัน เป็นเพื่อนคู่คิด เป็นพี่น้อง เป็นญาติผู้ใหญ่กับลูกหลาน เป็นอาจารย์กับ

ลูกศิษย์ เป็นผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ นักข่าวบางคนทำหน้าที่คล้าย ๆ เป็นผู้ปกป้อง เป็น
ประชาสัมพันธ์ให้แก่แหล่งข่าว

สำหรับกรณีของผลประโยชน์ส่วนตัวนั้น พบว่า ผลประโยชน์ที่นักข่าวอ.ส.ม.ท.ได้
รับจากแหล่งข่าวส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะความช่วยเหลือที่นักข่าวอ.ส.ม.ท.เองยืนยันว่า ไม่เกิน
วิสัยที่สื่อมวลชนจะรับได้ และไม่อยู่ในข่ายที่ผิดต่อจรรยาบรรณสื่อมวลชนอย่างร้ายแรง ส่วนใหญ่
ยอมรับว่า เคยมีแหล่งข่าวเสนอหยิบยื่นผลประโยชน์ให้ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งบางอย่างก็รับ
บางอย่างก็ปฏิเสธ

ฐานทรัพยากรของแหล่งข่าวในฐานะผู้อุปถัมภ์มีทั้งทรัพย์สินสมบัติที่แหล่งข่าวเป็น
เจ้าของโดยตรงและที่ไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่สามารถนำมาอำนวยความสะดวกให้แก่นักข่าวได้ในหลาย
รูปแบบดังนี้คือ การเลี้ยงอาหาร การให้วัตถุสิ่งของ โดยเฉพาะในลักษณะเป็นของขวัญที่ระลึก
ที่แหล่งข่าวแจกนักข่าวในโอกาสต่าง ๆ เช่น การจัดแถลงข่าว การจัดงานเลี้ยง เป็นต้น การที่
นักข่าวได้มีโอกาสเดินทางไปต่างประเทศโดยแหล่งข่าวออกค่าใช้จ่ายให้ การอาศัย "เส้น" ของ
แหล่งข่าวฝากลูกหลานเข้าโรงเรียนหรือฝากคนไข้เข้าโรงพยาบาล การได้รับสิทธิพิเศษในการซื้อ
สินค้าราคาถูกกว่าท้องตลาด การได้รับเงินหรือ "ซองขาว"

ทั้งนี้เงินหรือซองขาว เป็นผลประโยชน์ที่นักข่าวอ.ส.ม.ท. ส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะ
นักข่าวสายการเมือง สายกีฬา และสายอาชญากรรมยอมรับว่า ได้รับการเสนอมามากและมักจะ
ปฏิเสธกลับไป ส่วนใหญ่จะเป็นเงินจำนวนไม่มาก วิธีการหลีกเลี่ยงที่จะรับคือ การบอกปฏิเสธไป
ตรง ๆ หรือกรณีที่ได้รับมาโดยไม่รู้ว่าเป็นเงิน ก็จะนำไปคืนภายหลัง หรือบางครั้งเมื่อพิจารณาแล้วไม่
เกินวิสัยที่จะรับ ก็จะหาความชอบธรรมของการรับ ด้วยการใช้จ่ายเงินจำนวนนั้นให้หมดไปในการเลี้ยง
อาหารในหมู่นักข่าวและช่างภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีนักข่าวอ.ส.ม.ท.บางคนในอดีตอาศัย
บารมีของแหล่งข่าวที่มีอิทธิพลเพื่อประโยชน์ด้านเอกลักษณ์คุ้มครอง และความก้าวหน้าในตำแหน่ง
หน้าที่การงานของตนเองอีกด้วย

วิโรจน์ ศรีหิรัญ (2541) ได้ศึกษาถึงจิตสำนึกทางวารสารศาสตร์และการตัดสินใจ
เชิงจริยธรรมของช่างภาพหนังสือพิมพ์ พบว่า ช่างภาพหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ตัดสินใจถ่ายภาพใน
ทุกประเด็นที่หมิ่นเหม่ต่อจริยธรรม โดยยึดถือค่านิยมผูกพันกับหน้าที่ ให้ความสำคัญกับหลักการ
พูดความจริง โดยเลือกปฏิบัติต่อผู้อ่านหรือประชาชน ทั้งนี้ เป็นการตัดสินใจโดยอาศัยเกณฑ์ที่อิงทั้ง
คุณค่าข่าวและหลักจริยธรรม แต่โดยภาพรวมแล้วตัดสินใจโดยยึดหลักจริยธรรมค่อนข้างน้อย
นอกจากนี้ ความแตกต่างด้านปัจจัยส่วนบุคคลของช่างภาพมีผลต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะด้านการเลือกปฏิบัติที่ความต่างทั้ง อายุ การศึกษา รายได้ และความผูกพันกับ
ศาสนา